

UPRAVA I UREDNIŠTVO: ZAGREB, ILICA BROJ 31 III. KAT.
RUKOPISI SE NE VRAĆAJU.

PRETPLATA: GODIŠNJE K 32.—, POLUGOD. K 16.—, ČETVRTGOD
K 8.— POJEDINI BR. 1 K. IZLAZI TRI PUT MJESEČNO.

Nordau.

K njegovoj 70-godišnjici.
— 29. jula 1919. —

Držimo, da je značaj Maksa Nordau-a, koji danas u zatišju u Madridu pored svojih godina stvara velika djela u svojoj duševnoj radionici, najbolje obilježio o 60-godišnjici njegovoj Dante Lattes riječima: »Kad se bude jedamput pisala povijest izradjanja židovstva u 19. vijeku i zabilježile kukavne slabosti sitnih svagdanjih duša naših antisemitskih ili od zastave odbjeglih »Izraelita«, kojima se odlikuje ovaj odlomak naše narodne epopeje, upozorit će se za utjehu i za uspostavu naše narodne časti i na imena Theodor Herzl i Maks Nordau. U ta dva imena ozvanja jeka nesavladive čežnje mesijanskoga naroda, jeka naših sanja, naših borbi i naših djela slave.

Čini mi se, da je najbolji dio zanešenjačkog, jetkog i oštrog, sanjarski nježnog, velikodušnog duha proroka Izraelovih krvlju i uljudjenošću prešao u modernu zapadnjačku i evropejsku dušu Maksa Nordau-a, toga silnoga prevratnika i genijalnoga graditelja. U njemu je više no jedna od bitnih značajki naših reprezentativnih duhova. Kao kod većine spisatelja i u mislilaca klasičnoga židovstva, u njega nailazimo onu snažnu i neodoljivu težnju za smrvljivanjem kumira i rušenjem građevina laži, za bezobraznom kritikom nerazboritih navika. U njega je duboka mržnja protiv praznih forma, nesavladiva ljubav istini k dobrome i pravедnosti. A to je toga radi: On je upio u se duh biblije u njegovoj bitnosti... I on se sam, po svome porijetlu i po svome načinu mišljenja, spoznao Židovom... Leroy Beaulieu uzaluđ je pokušao, da nam otme slavu toga genija, koji razara i na novo stvara, da ga svojata za svoju velikodušnu i revolucionarnu Francesku. U oči životne zadaće Maksa Nordau-a svečano uvjeravam, da je ova ljubav za pravdu, ova sloboda duha, ovo omalovažavanje preživjelog duha kasta i zastarjelih hierarhija, ova mržnja svake himbenosti i svih konvencionalnih laži — da je to sve bilo židovsko davno prije, no što je svojatano kao francesko...»

A drugi jedan židovski umnik Italije, Cesare Lombroso, posvećuje mu ove riječi: »Za svoga dugog života poznavao sam samo dva muža velikoga duha, a zajedno dobra srca: Marzolo i Nordau... Nordau pravedan, dobar, genijalan par excellence,

koji je jedan dio svoga života upotrijebio u prilog potlačenima, a da pri tome nije izgubio ni jednoga časa za znanstvena istraživanja. Nordau vidi, gdje mu slava od dana do dana na cijelomu svijetu raste; plemeniti, veliki izuzetak, koji nas izmiruje sa čovječanstvom.«

Nordau je iz svjetske literature unišao u cionizam. Ali ništa nije istaniti nego to, da su osobine njegova genija — poznatog svijetu prije nego onima, kojima je imao da bude najsnažnijim glasnikom mladog proljeća — bile iskonski židovske. Ovu značajku nalaze u njegovim radovima svi, koji su išli da traže u dubini izvora njegova uma i njegove etike. »Biblija mi je bila stalnom pratilicom onamo od dneva moje mladosti. Učinci su toga djela bili različiti u različitim razdobljima moga života, ali nikad nijesam prestao čitati u tome spisu. Hijob, Propovjednik, Psalmi zapremaju najviši rang u mojemu poštivanju... Pisao je razmjerno malo, malo za dugi život. Ali pisao je, kad je morao što da kaže iz obilja svoje velike osamljenosti. Osamljen se osjećao i nije budio entuzijazma. Bio je odviše svoj, a da bi našao na oduševljeni odziv velike publike. I previše je rušio kumire, pred kojima se svijet sagibao: Nije mu prijala ni pesimistička, skeptička, religiozno motivirana anarkija Tolstojeva, ni individualizam Nietzschejev: odveć je socijalan i odveć optimista za to. Borio se protiv Wagnera i Ibsena, protiv dekadanse simbolista i Zolina naturalizma, protiv velikih konvencionalnih laži kulturnoga čovječanstva — i žeo je napada je i lažne klevete. »Vae soli« — jao si ga osamljenomu! Ali ta osamljenost svojim strogim zaptom usmrećuje slabunjavost već u njezinu zametku, veli on sam. Nije sagibao koljena ni pred kime, ni pred čime. Crpao je iz golemog obilja znanja, koje se proteže na svu kulturu čovječanstva, i opet je posve svoj. Jedna velika vlast u svijetu duha, zagrišana vječno mladim velikim temperamentom, obuzdana zdravom etikom i logičnim duhom, koji ne poznaje koncesija ni milosrda. A uz to čovjek. Čovjek velikog socijalnog osjećanja i milosrda. Gdje njegova istina i nije svačija, osjećao se, da je njegova istina jača, bezuvjetnija.

Pa ako je ušao u svjetsku kulturu, mi i po njegovim spisima u dubljemu smislu smijemo kazati, da je naš. Židovski »gaon«

u modernoj formi, kako ga je Sokolov nazvao.

I nakon što je, protiv otpora »zvaničnih« filozofa i kritičara, zauzeo svoje mjesto u svjetskoj kulturi, dolazi među nas, da zauzme mjesto uz Teodora Herzla. Koliku li je snagu njegova silna riječ davala cionizmu! Nije više bio osamljen. U onome mnoštvu, koje je zanašao do ekstaze, dajući svemu što mislimo i osjećamo, našoj težnji za svjetlom i našoj volji za dostojanstvom, našem praiskonskom i pomladenomu »ja«, najpregnantnije, najsnažnije i najvedrije izražaje jednoga velikoga govornika, jednoga od najvećih, što ih savremeni svijet poznaje — u onome je mnoštvu osjećao svoj »ja«. Tu je, uzdižući sebe do stvaraoaca, kojega je malne svaka riječ bila jedan veliki čin, dosegao profetsku veličinu. Nije više bio sam. Svi mi, slabi i raskidani, bolesni i tmurni, čuismo na njegova usta svoju snagu i cjelovitost, zdravlje i vedrinu. Ono, što smo bili i što ćemo da budemo. Od naroda posrednika, narod stvaralaca svojih velikih živih vrednota, svojih, koje ćemo da unesemo u kulturu čovječanstva, kako ih je unio veliki gaon Nordau.

Zamislimo tu opreku: On, nosilac misli, koje znače rušenje konfesionalstva i oni naši strogi vjernici! Pa kako je srce njegovo i srce njihovo premostilo te opreke, te su zakucala jednakim taktom, mal ne nepodnosljivo jako zakucala od goleme, mal ne bolne sile njegove riječi! Bit će za to, jer je u njemu i u njima bila prasnaga staroga koljena, bezvremenska prasnaga bitnosti, ispred koje iščezavaju relativne, vremenite razlikosti vjerskih formi.

Herzl je bio vođa i organizator, Nordau glasnik i darivalac ideja. On je u svojim govorima bolje, jače i bezobzirnije razotkrio svu kukavnost asimilacije, nego itko. To je doista bila monumentalna riječ proroka Izraelovih, obnovljena savremenom kulturom, koja je stvarala: stvarala čudesa i uzdizala na brdske visove, nakon što je obarala trulež savremenog židovstva. Nordau je govornik cionizma.

Nijedan od njegovih spisa nije cjeloviti i veći od njegovih govora. Nordau je zacijelo jedan od najboljih političkih govornika Evrope. Adolf Stand, i sam dobar govornik, koji ga je često na cionističkim kongresima slušao, opisuje ga kao govornika ovako: »Dubok je i pun boja

zajedno, učen i fantastičan. Jedamput se njegov govor vijuga kao potok, drugi put se pjeni kao more. Sad piri kao zefir, a sad bruži kao orkan. Matič je toga govora srdžba, otac milosrde. Njegovo je vrelo galut, a njegovo ušće vječnost. Korijenje mu se duboko uvriježilo u zemlji otaca, a oko njegova granja se poigrava uzduh Palestine. Fundament je isklesan od granita, a fasada poletna. Argumenti se isprepliću slikama. Do hladne, ledene kritike vizijonarska snaga puna istočnjačkoga žara. I ima u njoj satira, koja bezobzirno bičuje i lirika, koja dira do u dna sreća. Sad sećira nemilosrdno kao anatem, sad vidi rane kao samaritanac... Jedamput revnuje kao Jesaja, onda opet plače kao Jeremija. Jedan čas izaziva elemente i vijekove kao div, onda je opet skršen pred svemogućnosti fatuma kao dijete. Akordi od nidanja do proklinjanja teku iz jednoga duševnoga rezervoara... Dvadeset vijekova proganjanja, šezdeset generacija putnika zovu iz ovih riječi i utiru sebi put do dubina duše. Svima se čini, da Nordau tako udara u žicu, a to udara jeka. Jeka židovskoga naroda.

Bio nam je uzor discipline. Ima toliko svega, duh mu u dubinama i u prostoru opsiže bezgranični universum, više no u ikoga u nas, više no u velikoga inicijatora i organizatora Herzla. I u svemu on se Herzlu podredio. Velik i u čednosti. Kad je Herzl postigao veliku svoju diplomatsku tečevinu, kad je od Velike Britanije dobio Ugandu, Nordau je bio protivnik toga projekta. Zatajio je sebe, jer nije u jednom velikome, osudnome času htio da zataji Herzla. I govorio je za Ugandu. U onaj čas mogao je Herzlu otefi vodstvo cionističke organizacije; kucaj njegova srca bio je kucaj srca istočne židovske mase, koja je na kongresu vrisnula od bola, bojeći se za Palestinu. Ali on je bra-

nio Herzla znajući, da je istina u Herzlovim riječima: Zaboravim li na te, Jerušalajim, neka mi usahne desnica... I jer je znao, da je Herzl snaga i volja, voda i državnik, zastava, kojom se vode ljudi, kud se hoće, pa i u Obećanu Zemlju...

Tu i tamo čujemo nešto o velikome majstoru. Znamo, da u svome zaklonu u Madridu, gdje je postao počasnim članom univerziteta, stvara nova velika djela za kulturno čovječanstva, najveća — kažu — što ih je napisao. Kad je na početku rata pisao protiv Njemačke i njezinih saveznika, bio je opet osamljeni Nordau. Svuda su ga u centralnim državama napadali, pa i ovdje u nas. S bolnim se i sažalnim smiješkom sjećamo toga mi, koji tada moradosmo šutjeti i trpiti od sputanosti duše, koja nije smjela govoriti. Znali smo: Nordau nije kudio, da kudi i nije hvalio, da hvali. Kazivao je istinu, a istina je osamljena. Jedan od onih, koji moraju reći svoju istinu, pa makar ih razapeli na krst, izopćili iz zajednice. Isus iz Nazareta, Baruh Spinoza, Židov, koji još na lomači inkvizicije vapi u nebo svoj »Šema Jisrael«... Kako se maleni, u antitezi prema tome tražiocu istine ukazuju oni zvaničnici Franceske, koji su ga u početku rata internirali, doenije prisilili, da ostavi zemlju, za koju je čuvstvovao i u kojoj je proveo najveći dio svoga života! Tek zato, jer on — građanin svijeta — nije pomišljao na to, da treba zvanični atest o državljanstvu, koji je tjesnogrudnoj birokraciji jedini »dokaz« čuvstava privrženosti zemlji... Što broji prema dokumentu jednoga prefekta svjedodžba Leroy-Beaulieu... Ta nije mogao ni na veliku londonsku cionističku konferenciju, jer je po papirima bio austrijski državljanin.

A mi znamo, da je državljanin u velikome, bezgraničnome carstvu uina i sve-svjetskog čovječanstva. I velik sin svoga

naroda. Velika sinteza onoga, za čim idemo mi, sinovi mladog proljeća židovskoga naroda.

Mlad, pored svojih godina i neskršen. Srebrobradi lik mladosti naše. Neke bi njegove velike pupile, koje gledaju tako jasno, otvoreno i pronicavo, sjale još dugo unutaršnjim svjetlom jedne svjetle duše i vatrom jednoga žarkoga temperamenta!

Da nas uzdiže mlade i spremne za svoje istine! Mlade i jake voljom. Dostojne njega.

Dostojne, da ga slavimo. Danas — i sutra i u svim daljnjim koljenima, koja će iine velikoga slobodoumnika blagosiljati u slobodnome zraku zemlje, u kojoj je uvriježeno njegovo korijenje. Uz Herzla, velikoga druga njegova.

Dr. A. L.

Funkcije i utjecaj jevrejske Palestine.*)

Što može obnovljen jevrejski narod u Palestini da znači za čovječanstvo u budućnosti, može se najbolje promotriti s dva gledišta: prvo, s gledišta neposrednog utjecaja razvitka jevrejskog narodnog života u samoj Palestini u svjetskoj istoriji; drugo, s gledišta posrednoga utjecaja, koji će jevrejski narodni centar da vrši na jevrejske zajednice u drugim dijelovima svijeta. Jer, kakogod brzo i uspješno bude napredovalo jevrejsko naseljivanje u Palestini pod povoljnijim uvjetima nego što su dojako postojali, kroz mnogo će generacija barem, ako ne za sva vremena, brojčana većina jevrejskoga naroda ostati izvan Palestine i ne mogu se ni u kojem razmatranju o ulozi, što će je jevrejski narod igrati u budućim vijekovima, mi-

*) Iz velike rasprave »Palestine and Jewish Nationalism«, izašlog u »The Round Table«, četvrtgodišnjaku za politiku britskog carstva, London, mart 1918.

Iz Nordauovih spisa i govora.

O asimilaciji.

Vi vidite, kako zaraza mržnje protiv Židova provaljuje iz svojih od prije poznatih ognjišta u nove zemlje, kako se razorno rasplamćuje na mjestima, gdje se držalo, da je decenijama, vijekovima utrnula... Usudjujete se proricati brzo nestajanje antisemitizma, premda vam dojakošnji tečaj židovske povijesti glasevima od sedamdeset generacija Židova, što stenju ili se šale, dovikuju u uho lažljivost vašega proricanja? Vaše je proricanje tek jedna forma prevarnoga bankrota. Jer ne možete svojih dugova platiti u sadašnjosti, ispostavljaate naputnice na velike brojke za budućnost, koje vas ne stoje ništa i za koje dobro znate, da se nikad ne će iskupiti. Ta budite čestiti! Imajte hrabrost svojih hladnih srdaca! Recite židovskome narodu otvoreno: Nema ide prilično. Nemamo zašto da se žalimo i ne želimo promjene onoga, što jest. A vi, proganjeni, poniživani, mučeni, vi nas se ništa ne tičete. Kad bi u vas bilo bar razmjerne čestitosti, da priznate zbiljski poticaje svoga držanja, mi bišmo vam vaše držanje mogli gotovo i oprostiti. Židovski narod bi vas onda naprosto izbrisao iz svoga računa, a

taj bi račun time postao jasniji, pouzdaniji.

613 zakona i zabrana šulhan aruha ismještivali su. Općinski porez nije ih teško tištio. Na put do sinagoge podsjetio ih je često samo dan pomirenja. Oni su se ipak sami uvjeravali, da su dobri Židovi, jer su ljubili Heine-a, nasladjivali se Danielom Deronda i nijesu dali dirati u slavu »kugela« i »šaleta«.

Asimilacija i cionizam.

Kad je Mojsija htio da izbavi svoj narod iz egipatskog ropstva, bili su u prvom redu Židovi, koji su se uzbunili protiv njega i zaprijetili mu se, da će ga prijaviti egipatskim oblastima. Kad su se Ezra i Nehemija vraćali u Cijon, ostali su bogati, obrazovani Židovi, ljubitelji šaleta i čitaoci Heine-a onoga doba, u Babilonu, i pustili su ljude sanjare, koji su opet htjeli biti naroda, s porugom, a valjda i s olakšicom u srcu, da idu. Ni sad ne će biti drukčije. Pa neka. Četa Ezre i Nehemije bila je mala manjina između tadašnjih Židova, a mi smo svi potomci one manjine, velika većina nasuprot razriješila se u more naroda prednje Azije. I cioniste su možda još manjina između današnjih Židova, ali iz njihove će se sredine židovstvo pomladiti, po njima će dalje živjeti i spa-

sti se u daleku budućnost. A židovski protivnici cionizma, pa bili danas ma kako mnogobrojni, iščeznuć će kao Židovi. Vjerovatno je to skrovita želja njihovih srdaca. Zacijelo će se ispuniti. Zato je nedopustivo, da se govori o cionističkoj partaji u židovstvu. Odbijamo tu oznaku s porugom i prezirom. Cioniste nijesu partaja, oni su židovstvo samo. Njihov broj, njihov današnji broj, ne mijenja ništa na stvari. Sjeme najsišnije lipe jest sasvim sitna tvorba, ali je skup čitave životne snage drveta, cilj svih njegovih organskih naprezanja. Lipa živi dalje u svome sjemenu, a ne u masi svoga drva i lika. Što godli u židovstvu živi, što ima židovskog ideala, muževnog dostojanstva, radosti s razvijanja, to je cionističko. A što se u ropstvu osjeća dobro, što u preziru osjeća dobro, što u preziru osjeća ili što se nada skeroj smrti židovstva, to stoji ravnodušno po strani ili se ljutito bori protiv nas.

O herojstvu asimilacije.

Možda ću vas začuditi, ako vam kažem, da sam naučio blaže prosudjivati i renegate, židovske antisemite, prilizice plemićkih salona. Vidio sam ih, gdje izgaraju kod pobožnih hrišćanskih priredaba u aristokratskome, većinom odrešito antisemitskome društvu. Čitao sam u knjigama iz-

moći jevrejske skupine u rasulu. Ovakvo razmatranje mora biti prirodno spekulativno; ali ako se u predmetu, kao što je ovaj, ne može postići izvjesnost, mogu se ipak neki zaključci smatrati vjerojatnima.

Već je jevrejsko nastojanje u minuloj generaciji popravilo dijelove Palestine, koja su bila močvarna ili pusta kroz vijekove. S porastom jevrejskog useljivanja i olakšanjem njegovim, ovo se djelo popravljivanja pospješilo, dok se na posljeticu mogućnosti zemlje nijesu obilno ostvarile. Koje su to mogućnosti to je ponešto sporna stvar: naročito je sporno, ima li Palestina prirodnih vrela, potreba za stvaranja industrija u velikome stilu. Ali nije nimalo sporno, da se agrikulturna produkcija zemlje može veoma povisiti; a jednako je izvjesno, da se s valjanim lukama i željeznicama može vinuti kao nekad do visokog stupnja saobraćaja između Sredzemnog mora i Istoka. Palestina ima dakle ekonomsku budućnost; i postizavajući što više može u svojim ekonomskim mogućnostima Jevreji ne će samo polagati siguran osnov svome narodnome životu, nego će obogatiti svijet, dajući broju produktivnih teritorija jedan više.

Ovaj će ekonomski razvitak biti blagodat za evropske stanovnike Palestine i susjednih zemalja. Palestinski su se Arapi već okoristili veoma mnogo uspjesima jevrejskoga kolonizacionoga djela s njegovim intezivnim metodama agrikulture, njegovim znanstvenim primjenama, njegovim zapadnjačkim nazorima o higijenskim i poslovnim metodama. S punim pravom može se nadati, da će budući razvitak Palestine povoljno utjecati na ekonomsku uvjete i kulturu Arapa ne samo u Palestini nego i u kraljevstvu Hedžazu. Arape se običaje smatrati natražnim plemenom, po svome ustrojstvu nesposobnim da dostigne uznapredovali korak moderne civilizacije.

Teško je vjerovati takvom promjeru naroda s toliko sjajnim djelima civilizacije u prošlosti. Ali kroz vijekove nije Arapin imao nikakvih prilika za razvitak. Gopodstvo Turaka, ma da su mu bili srodni po vjerskom nazivanju, politički ga je tlačilo i voli više zastoje nego napredak. S Evropejcem ima premalo idejskog i temperamentskog rodbinstva, a da bi bio kadar da od njega nauči, što Zapad može da nauči Istok. Ali postoji pravo rodbinstvo između Jevreja i Arapina — rodbinstvo ne samo po krvi, ne samo po jeziku, ne samo po vjeri (jer Islam zahvaljuje judaizmu više nego li hrišćanstvu), nego i po zajedničkom radu oko rasprostranjivanja znanosti. Arapi i Jevreji bili su oni, koji su donijeli znanost i medicinu u Evropu početkom srednjega vijeka. Jevrejski su filozofi i učenjaci primili svoje znanje grčkoga umnogara rada s Arapima i donijeli ovo znanje s njima u Evropu. Jevreji duguju Arapima dug, koji teže i koji su kadri da plate kad genij bude imao slobodno polje za svoj sopstveni narodni život, a Arapi budu njihovi najbliži susjedi. Dolaziće k Arapima, ne kao stranci iz posve drugog svijeta, nego kao rodaci, koji su stekli bogato iskustvo tečajem vijekova rastave, oni će pomoći Arapima svojim utjecajem i primjermom, da se prilagode savremenim zahtjevima, pa će, u prisnoj zajednici, obje rase ostvariti svoje narodne mogućnosti.

U ovoj saradnji s Arapima jevrejski će narod u budućnosti izvršiti dio, ali samo dio funkcije, koja će je zapasti u djelovanju, kao posrednik između Istoka i Zapada. Jer Palestina se ne će samo domoći visokoga stupnja saobraćaja u materijalnom smislu: ona će biti skupište ideja i civilizacija. Politički ona će da bude odbojna država (buffer-State); duševno će biti baš protivno. Umjesto da služi kao barijera, jer je to funkcija odbojne države, držat će otvorena vrata između Istoka i Za-

pada i jednome će i drugome pomoći da se između se bolje shvaćaju. Ne će to raditi tek kao prenosilac ideja: pridonijet će i sopstveni prinos problema dovadanja u sklad oprečnih naziranja Istoka i Zapada. Vijekovima su Jevreji bili posrednici u sferi ideja jednako kao i u sferi prometa i to je bio prirodni métier naroda nadarenog intelektom, ali kojemu je nedostajala stalna osnovka te je bio osuđen, da bez prestanka putuje od kontinenta do kontinenta tražeći mjesto, gdje će moći da ostane. Obnovljeni jevrejski narod u Palestini težiti će za nečim višim od toga. Bit će stvaralački, a ne tek imitativan; bit će, duševno, ako ne ekonomski, narod, koji će proizvoditi, a ne tek prodavati. A u njegovu će stvaralačkome djelu očitovati duh supstitalno sastavljen od elementa Istoka i Zapada — od istočnog revnovanja za pravdu, za ideje, za Boga, kombinovanog sa zapadnjačkom inicijativom i ocjenom mogućnosti gospodovanja čovjeka nad prirodom. Jevrejski univerzitet u Palestini, tumačeći s nova ideje Proroka načinom prilagodjenim savremenom svijetu, moći će da privuče studente iz dalekog Istoka i dalekog Zapada podjednako i poslati ih natrag kućama s pogledom ne samo proširenim saobraćajem s ljudima najraznolikijih tipova, već i produbljenim u dodiru s onim duševnim istinama, kojih je Izrael uvijek čuvarom, a u sadašnjosti njenim čuvarom. A u međunarodnoj politici, koju će sve to veoma određivati odnosi između Istoka i Zapada, jevrejska Palestina može da vrši važnu funkciju kao sjedište obraničkog sudišta. Kako po osjećaju tako i po geografskom položaju Palestina bi od svih zemalja bila u najboljem položaju za tu svrhu; jer ideal međunarodnog bratimstva tako je vezan u vezivo jevrejskog narodnog osjećanja te bi konkretno udruženje sa svrhom međunarodnog mira bilo jedno od najprirodnijih manifestacija jevrejskoga

vršnih opažalaca, kao Anatole France i drugi, što sve moraju trpjeti, da se ušuljaju u antisemitske plemićske krugove, s koliko se sramote moraju dati napajati, da snuju plesati na grofovskom balu ili uzajamiti novca kojemu hercogu. Tad sam tek shvatio te ljude i njihovo biće. Tad sam tek spoznao, da su pravi sinovi velikih predaka, koji su izdahnuli svoj plemeniti život na mučilištu i na lomači. I oni podnašaju svoje volje sve muke pa i smrt u vatri. I oni razvijaju jednako herojstva, da zataje svoje židovstvo, kao i njihovi veliki oci, da mu ostanu vjerni.

O židovskim milijunašima.

Židovski milijunaši strpljivo su, tiho, lukavo, malne sasvim prorezali kabel, koji ih spaja sa židovstvom. Visjeli su samo još na slaboj židovskoj niti, koju bi prekinuo jedan posljednji slabi napor. A sad više cionizam preko svih krovova: »Ima židovstvo! Mi smo rasa! Ima dakako i izmet židovstva, ali i taj izmet je židovski; to je doduše naša žalost, ali mi toga na žalost ne možemo promijeniti.« Bacamo i ne htijemo: udice u meso kukavnih odbjeglica i vežemo ih opet o židovstvo, kojega su se nečujno nadali odriješiti. Htjeli su zaruniti, a cionizam im se sliježe kao čudni sprej pojasa za plivanje i kaputa za sputavanje o tovljeno tijelo. Cionizam prekida

zastaru pravnih zahtjeva Abrahamovih na njegove potomke. Kako da se ne ogorči židovski milijunaš, koji je bio tako blizu tome, da odbaci taj uresni pridjevak?

Protestrabini!

I protestrabini su protiv nas. Bih li i te ljude udostojao jedne riječi? Pa neka. Učinit ću to mimogred radi potpunosti. Što ovi časni službenici epćina kažu ili ne kažu, ima tačno istu vrijednost. Njihovo je značenje za židovstvo jednako ničije. Učitelji i vodje naroda već odavna nijesu. Prosvijećenima su ruglo, pravovjernima zazor. Vjeruju li sami u isto, izuzevši svoju plaću, ne znam; pa nemam ni prava, da to ispitam, a napokon me se ne tiče. Ali da nijesu umjeli gajiti u svojim općinama vjeru i čuvati je, to uči jedan pogled u njihove opustjele sinagoge, gdje se manjan za dnevnu molitvu u pravilu mora plaćati. U židovskome mnoštvu nijesu umjeli očuvati znanja jevrejskoga jezika ni židovske povijesti, običaja i navika, tako da je židovskoj predaji malne sasvim otudjeno. Židovski bogataši, koji im daju zvanje i plaću, pokazuju im ironički, što drže o onome židovstvu, koje protestrabini utjelovljuju, dajući krstiti sebe ili svoju djecu. Sad se uljaguju ovi čestiti protestrabini židovskim bogatašima time, da svoj glas u ime židovske religije dižu protiv cioniz-

ma. Pozvaniji od mene uzeli su židovsku religiju u zaštitu protiv ovih neočekivanih branitelja.

Cionizam i patrijotizam.

...Kako u njemu još podrhtava tajna odvratnost kod pomisli na geto, čija su se vrata pred njim otvorila i u najnaprednijim zemljama tek pred jedva jednim vijekom. zahvalniji je od ikojeg drugog građanina za blagodati državnog poredka, koji mu zajamčuje ljudsko i građansko dostojanstvo, ponosniji od većine njegovih nežidovskih građana s prošlih i budućih nidesa njegove zemlje, u kojima mu je tek kratko vrijeme dano da saradjuje. Oba vrela patrijotizma teku dakle u njega obilnije nego li kod ikoga drugoga. Ali moram, hoću li da budem iskren, posve otvoreno izjaviti, da onome djelatnom, revnom patrijotizmu, koji je sretan sa svojih napora i žrtava te se njima ponosi, samo u onim zemljama ima mjesta, koje su polagale važnost na to, da svojim Židovima daju zbiljsku domovinu. A one države, koje postupaju sa svojim židovskim stanovnicima kao s partajama, koje ih jedva trpe i uvijek im daju u najbrutalnijoj i najokrutnijoj formi osjećati, da se njihova nazočnost smatra zlom, a njihovo odstranjenje da bi se radosno pozdravilo — te države nemaju pravo, da od svojih Židova

duha. Obranički Sud u Jerusolimu ne bi bila egzotična stvar; bila bi izražajem jevrejskoga narodnoga života, a njegova bi se moralna snaga povećala po tome za datku.

Jednako duševno kao i politički, jer jevrejska bi Palestina mogla mnogo uređiti za ostvarivanje one harmonije svijeta, onoga prilagodivanja i spajanja raznih naziranja, bez čega zgoljna međunarodna zagladivanja ne mogu biti korisna. A u toj zadaći jevrejski bi nacionalizam radio u potpunome skladu s idealima britske državne zajednice (commonwealth) gradeći kako ona to čini između Starog svijeta i Novog, most preko mnogovjekog razdora između Istoka i Zapada, da stvara i razvijao osjećanje čovječanskog bratstva i građanske zajednice između njihovih naroda.

Napokon, ali ne u najmanjoj mjeri, jevrejski će narod u Palestini opravdati svoj sopstveni opstanak doprinosajući vrednota rješavanju socijalnih problema. U savremenoj Evropi satmoj, pod prilikama asimilacije, u kojima bitnim značajkama i idealizma Jevreja prijeti iščezavanje, jevrejska se revnovanje za socijalnom prajdom ipak opetovano očekivalo u pojedinaca. Jevreji su se istakli, gdje god je bilo borbe za slobodu i jednakost u državi. U jevrejskoj će Palestini imati ovo osnovno i neiskorjenjivo svojstvo Jevreja slobodno polje; a njegovi plodovi bit će dragocjeniji, jer će imati prilike da se očituje u stvaralačkome djelu. Prilike su prečesto nagnale Jevrejina u savremenoj Evropi na revolucionarno polje. Ali po svojoj prirodi on nij revolucionaran. Ima jako osjećanje za socijalnu solidarnost i duboko uvriježeno poštivanje ljudskoga života kao nečega, što samo u sebi ima svoju vrijednost; a njegov je individualizam ublažen instinktivnim poštivanjem zakona i navikom, da moralne obveze omeđuje zakonskom preciznosti. Narod s ovim osebinama bit će kadar, da stvara socijalnu zgradu, koja će imati elemente i postojanosti i napredka,

i da dovede u sklad zahtjeve individua sa zahtjevima zajednice. Osim toga prilike u Palestini pogoduju novome pokušaju za socijalnu evoluciju. Ovamo istinska atmosfera Palestine doziva Židovima socijalne ideale Proroka. Onamo može započeti ondje svoje djelo s pomoću cijele znanosti i svega iskustva savremene Evrope, a k tome bez nedostataka one postojane borbe s teretom izopačenih predrasuda i uređaba, koja poništava toliko energija reformatora u zemljama gdje postoje davne ekonomske i socijalne tradicije. Jevreji u Palestini ne će imati da se bore protiv nikakvih zaostataka feudalizma. Politička jednakost muževa i žena, za koju se narodi Evrope bore tako tromo i naporno, već je gotova činjenica u malim jevrejskim naseobinama u Palestini. Demokratska vladavina i kooperativne ustanove stvari su, koje se same sobom razumijevaju. Jevrejski narod ima prednost, da može započeti kod tačke, za koje je Evropa trebala vijekove, da je dostigne, i da je u stanju izvesti pokušaj s minimumom rizika i trvenja. Herzl, u svome proročkom nacrtu obnovljene jevrejske zajednice, naziva je *Altneuland* (Staro-nova zemlja), a to će se ime pokazati ispravnim. Prije svega će se karakteristični duh naroda očitovati u socijalnoj reformi i u umjetnosti i literaturi, i on će i davati i uzimati u ovoj uzajamnoj igri ideja, po kojoj vrednote, što ih je jedan narod stvorio, bivaju svojinom svih naroda. Može se ča desiti, da će iz buduće Palestine proizaći i proći svijetom drugi veliki val religijskoga i moralnoga nadahnuća, da se lomi ne posve u ludu, o hrid materijalizma. Napokon: svijet, koji je iskazivao poštu jevrejskim prorocima prošlosti ne će gore suditi o Jevrejima, kao njihova narodna ambicija bude poprimila oblik nastojanja, da rada nasljednike proroka u budućnosti.

(Nastavit će se.)

traže ljubavi i patrijotske požrtvornosti. Pa ipak i u onim varvarski nepravednim zemljama ne zatajuje Židov svoje neodoljive nježnosti za boravište svoje mladosti i pokadšto nas zapanjuje intenzivnom boli za domajom, nakon što mu je uspelo, da je ostavi i da nadje u inozemstvu kud i kamo gostoljubivije utočište. I u onim zemljama Židov je uzor savjesnog vršenja zakona i poštivanja oblasti. I ondje se, a da ga na to niti pozivaju, miti bodre, nudja za saradnju na materijalnom, edorednom, znanstvenom i umjetničkom napretku naroda. Čini tu više od svoje dužnosti, svakako više no što je vlasna njegova maćuhinska domovina da traži od njega kao protučinidbu za progone i zlostave, koje Židovima u preobilju zadaje.

Gdje je Židov u svojoj domaji zvanično proglašen tudjincem i gdje mu se uskraćuju čovjekova i građanska prava, radi cionista otvoreno na izlazu i ne taji svoje nade, da će mu uspjeti što prije ostaviti zemlju. A u zemljama, gdje je Židov jednakopravan, misli i osjeća cionista drukčije. Kao slobodan čovjek prezire mimikriju robova i ne vlada se kao da je prestao biti Židovom. Oštro razlikuje između svojeg svojstva kao građana i svoje et-

ničke individualnosti, pa ispunjavajući svoje dužnosti, sve svoje dužnosti, prema domovini radosno, ne zaboravlja ni časa, da je sin naroda starog četiri tisuće godina s prošloću začudne tragične veličine i da ima čvrstu nadu, te će gledati, kako mu istorijski razvitak koraca u susret slavnoj budućnosti. Osjeća, da mu je dužnost, ali i neminovno pravo, da saradjuje u pripremi one budućnosti i ne dozvoljava, da ga se prekorava radi njegove vjernosti prema njegovoj rasi, prema njegovu narodu još razasutome preko oba svijeta...

Danas nije shvatanje o narodu, o državi više tako tjesnogrudno, tako tiransko, da individuj posve upija u se. Pojedinaac čuva svoju samostalnost i svoju osobnost. Nije mu doduše slobodno, da zanemari svoje sadašnje dužnosti, ali smije sebi pridržati svoju budućnost. Na budućnosti svoje domovine radi unapredjujući njezinu sadašnjost. Cionista, koji se bude možda jednoga dana iselio, ili se i ne bude iselio, jer i to je moguće, ima pravo na jednako pouzdanje svojih građana kao ostali stanovnici zemlje, koje će opravdana težnja za srećom jednoga dana možda nagnati, da se isele.

Rako ćemo stvoriti u Palestini židovsku većinu.

Piše dr. Arthur Ruppin.

(Svršetak.)

III. Tempo kolonizacije.

Često se pita, koji je najveći broj Židova, što ga može primiti Palestina. U toj se formi uopće ne može da odgovori na ovo pitanje. Jedna zemlja nije brod ili odjel na vozu, u kojem ima mjesta samo za toliko i toliko osoba. Kapacitet jedne zemlje mijenja se prema svagdašnjim uvjetima produkcije. Možemo sebi teoretski zamisliti, da će poslije u Palestini da budu uvjeti produkcije tako povoljni te će Palestina moći primiti svih 15 milijuna Židova svijeta. Ali ova teoretska mogućnost ne znači ništa za mogućnost primanja u sadašnjem momentu. Za ovu mogućnost vrijedi još uvijek rečenica, da Palestina može primiti samo onoliko ljudi, koliko će moći uspješno zaposliti njezino gospodarstvo u konkurenciji s drugim zemljama. Hoće li i u koliko će moći pojedine grane produkcije zemlje da se održe u konkurenciji s istim granama produkcije drugih zemalja, zavisit će opet o nabavnim troškovima sirovina, o visini plaća za rad, o tehničkoj visini produkcije, carinarskim prilikama, razvitku prometnih sredstava, blizini tržišta za prodaju itd. Dok ne znamo budućeg razvoja ovih faktora u Palestini, dok ne znamo, kakav će da bude budući politički razvoj Palestine i istočne Evrope, odakle ima da dolazi najviše useljenika, dotle se samo prorok može usuditi, da odgovori na pitanje, u kojem će vremenu moći Palestina primiti potrebni broj židovskih useljenika, e bismo zadobili većinu u Palestini.

Ako ću nakon ovih primjedaba ipak da izradim neki program za kolonizaciju i označim perijod, koji će da bude potrebit za stvorenje židov. majoriteta od 1 do 1¼ mil. Židova u Palestinu, od prilike s 20 godina, jasno je, e time ne želim ni na koji način da vežem razvoj. Može biti, da ćemo za postignuće većine trebati manje vremena, a možda i više. Uvrstio sam naravno one brojke, koje se meni čine najvjerojatnijima, ali ne idam s ovim programom za tim, da brojka unaprijed dokažem brzinu buduće kolonizacije, već da dadem konkretnu shemu, jer ovakova shema, u kojoj su uvršteni određeni brojevi, omogućuje mnogo jasnije prikazivanje.

Brojke, kojima se služim, daleko zaostaju za onima, koje drugi drže mogućima. Oni računaju s brzom kolonizacijom ili kolonizacijom mase, koja će otvoriti put milijunima Židova iz istočne Evrope, koji se spremaju u Palestinu, te u kratkom vremenu koncentrirati 5—6 milijuna Židova u Palestini. Veliku pažnju zaslužuje članak poznatog statističara prof. Karla Balloda o tom pitanju.* Njemu je naseljivanje čisto tehnički problem. Izračunao je, koliko ima dobra tla u Palestini i pita: »Što se ima raditi s tim tлом, koliko ljudi može da prehranjuje?« ili »kako imademo da uredimo plodne doline i ravnice, da mogu namiriti životne potrebe velike naseljeničke mase od 6 milijuna ljudi?« Odgovor: Predložio bi oko 500 najmodernijih gospodarstvenih pothvata, svaki po

*) Palestina polje židovske kolonizacije.

600 ha veličine u vodom natopljenim dolinama, i isto toliko, ali svaki od 800 ha, na hauranskoj visoravni. Ovi veliki pothvati imali bi da produciraju s pomoću uređaja za natapanje i jakog dubrenja umjetnim gnojem, koji se dobiva iz zraka (amoni-jak), ili iz Mrtvog mora (kalij), po hektaru peterostruki prirodno što je dosad postignut. Tegleća marva nadomještava se strojevima, autoplugovima i autokolima. Za ove velike pothvate, koji bi namirili svojim produktima potrebe pučanstva od 6 milijuna žitom, mesom, šećerom, rižom, vunom, mlijekom maslacem, trebalo bi 60.000 do 80.000 stalnih radnika, a isto toliko za osamnedjeljnu perijodu okapanja.

Prijeporno je, da li je ispravno riješenje s gospodarsko-tehničkog stajališta. Pa kad bi i bilo, ne bi ništa iz toga slijedilo za naše pitanje, u kojem se tempu može da razvije naša kolonizacija, jer ovo riješenje isključuje uopće pojam vremena. Ballod propustio je da nam kaže, da li će se moći osnovati ovih 1000 velikih pothvata odmah, za 10 godina ili za 50 godina. S ovakvim »bezvremenim« riješenjem stavio se na stanište fizičara, koji pravi svoje laboratorijske pokušaje u zrakopraznom prostoru. Ali dok fizičar svoje pokušaje naknadnim proračunanjem zračnoga otpora približuje zbilji, prenosi Ballod rezultat svojih studija s mjesta i neposredno na zbilju, te mora s toga da se skršti na njezinom otporu. Na primjer: Ballod raspolaže u svrhu naše kolonizacije cijelim dobrim zemljištem Palestine; u istinu, mi ne posjedujemo ovo zemljište, te ćemo ga tek djelomično i po malo sticati od Arapa. Nadalje: Ballod kao sigurno predpostavlja, da imademo židov. radništvo (a i potrebno osoblje za upravu) od 60.000, koje je potrebno za njegovih 1000 velikih pothvata, jer »jedno jedino godište 18 godišnjih mladića kod pučanstva od 6 milijuna broji najmanje 55.000 do 60.000.« Uistinu nemamo za sad za poljoprivredu obrazovanih radnika i upravitelja (jer samo s takovima možemo urediti »vrlo modern« velike pothvate), ni za tucet ovakvih pothvata. Najoštrije pokazuje se, kako je stran zbilji Ballodov prijedlog, da nigdje ne računa s osebitosti Palestine, a još manje s osebitosti Židova. Taj je pokušaj skrojen za koji mu god drago normalni narod i koju mu god drago normalnu zemlju i ostao bi »teoretski isto tako ispravan (ili bi tek onda postao ispravnim), kad bi ga primjenjivali na kolonizaciju s njemačkim ili talijanskim iseljenicima u Argentini ili Braziliji. No Palestina i židovski narod daleko su od normalnog tipa. Palestina je uslijed turskog gospodstva gospodarski zapuštena zemlja. Nije ona evropsko kulturna zemlja, jer nema slobodne zemlje. Megli bismo je označiti kao zapuštenu kulturnu zemlju i spada s toga kao takova u posebni razred. Židovski je narod uslijed svoje osobite razdiobe zvanja, u kojoj potpuno fali poljoprivreda, a uslijed svoje raštrkanosti među drugim narodima isto tako narod svoje vrste. Konačno je i kolonizacija Palestine stvar »svoje vrste«, jer ne prosljeđuje poput drugih kolonizacija gospodarske, već narodne svrhe, te jer ne će da u Palestini nastaneno pučanstvo upotrebljava i izrabljuje kao »radnu masu«, već hoće ukupnu kolonizaciju da provodi od početka do kraja s novim židovskim useljenicima. Ovaku kolonizaciju ne

možemo da rješavamo s čisto tehničkom kolonizatornom shemom; ovdje su odlučni psihički momenti. S toga mora kolonizacija osnova da polazi od osebitih potreba s nastojanja židovskih useljenika. Nijedna osnova ne može uspjeti, koja bi tek uzela teoretski najbolju tehničku shemu, a ne bi se osvrnula na dosadašnja iskustva i htjela Židove da utisne u tu Prokrustovu postelju. Moramo od Židova da polazimo i njima da prilagodimo kolonizaciju shemu. To je put, koji mi predlažemo. On je težak, ali po našem najdubljem uvjerenju jedini, kojim možemo da kročimo.

Pri našem proračunu polazimo sa stajališta, da poljoprivreda ima da bude temelj buduće kolonizacije. No pored poljoprivrednog pučanstva treba da nađe svoju egzistenciju — kao što je to dosadašnja kolonizacija pokazala — isto tako veliko nepoljodjelsko pučanstvo, koje sastoji od obrtnika, trgovaca, osoba zaposlenih u industriji za potrebu tuzemstva i u prometnim poduzećima, nadalje iz učitelja, činovnika, posebnika itd., i to ili u samim poljoprivrednim naseobinama ili u gradovima. Nezavisno o poljoprivredi je uvedene eksportne industrije, uslijed koje se može povećati broj pučanstva. Polazimo kod procjene buduće kolonizacije s toga gledišta, da kako je to dosad pokazalo iskustvo svake kolonizacije, useljivanje progresivno raste, kad se kolonizacija kreće pravim putem, te dokaže svoj prosperitet.

Prvo je pitanje, koje brojeve da utvrdimo u poljoprivrednoj kolonizaciji. Prije svega možemo računati, da će uslijed novog političkog razvoja u Palestini, te raširivanja cionističke misli i jakog pokreta za iseljivanje istočno-evropskih Židova biti mnogo veći broj useljenika iz svih gospodarskih klasa, nego što ih je ikad prije bilo. A i sredstva, koja će biti na raspolaganje židovskim kolonizatornim društvima, znatno će nadvisiti svote, kojima su dosad ta društva raspolagala. S druge strane treba uvažiti, da velika poljoprivredna naseobina iziskuje temeljitu pripremu tla i barem djelomičnu stručnu naobrazbu useljenika. Za oboje treba vremena, tim više, što su u Palestini za sad poljoprivredne naseobine premalene, a da bi pružale za veliku kolonizaciju mogućnost izobrazbe, ili da stave na raspolaganje dovoljni broj podesnih seljaka kao organizatore, upravne činovnike i prednjake itd. I inozemstvo ne će uslijed neznatnog broja Židova, koji se bave poljodjelstvom, moći dati naknade za maleni kader. Ne treba s toga za prvih 10 godina uzeti prevelik broj poljoprivrednih useljenika. Držimo, da smo otprilike u sredini između optimista i pesimista, kad uzmemo, da će biti moguće u prvih 20 godina osnovati 100 ahuzot (društava za sadenje) s 5000 članova (od toga 4000 sadilaca običnoga tipa, a 1000 velikih sadilaca, koji će obrađivati dvostruku površinu no obični sadioci). Princip je ovih društava — kako je poznato — da društvo od svakoga od svojih 50 članova u 5 ili 6 godina naplaćuje godišnje 2000 do 3000 franaka, te od tog novca daje praviti nasade u Palestini. Nakon 5 ili 6 godina (kad počinju nositi plodove), dijele ih među članove. Svaki sadilac treba za svoj nasad najmanje jednog stalnog radnika; nastaje time radna mogućnost za 5000 radnika, koji se poslije obično naseljuju kao inkošeci (Häusler).

Osim toga uračunavamo za prvih 20 godina još 5000 seljaka, koji će se rekrutirati iz najboljeg podmladka naseljenika, koji već žive u Palestini i iz elitnih radnika oženjenih s vrsnim radnicama, koji će voditi miješano gospodarstvo (žito, stočarstvo, vrtljarstvo) bez stalne pomoći tuđe radne sile; nadalje 500 malih seljaka, koji će se na malenoj, dobro pripremljenoj i natapanoj parceli od nekih 15 dunama na prometnim mjestima, baviti s pomoću svoje obitelji vrtljarstvom, voćarstvom i stočarstvom.

Iz razloženja slijedi, da bi moglo ukupno 20.000 ratara u 10 godina, ili 2000 godišnje naći egzistenciju, a to je — računamo li obitelj s 5 članova — godišnje 10.000 duša. Da to nije tako malen broj, biva nam jasnije, pomislimo li, da je to veći broj no broj palestinskih kolonista, za koje već 30 godina radimo. Tokom prvoga decenija nastanilo bi se dakle u Palestini u poljoprivredi oko 20.000 obitelji u 100.000 duša. Računamo li, da može pored (ili bolje od) poljoprivrednog pučanstva opstajati isto toliki broj drugog pučanstva, koje se bavi trgovinom, obrtom, lokalnom industrijom, nadalje činovnici, učitelji, liječnici itd., tad dobijemo broj od 200.000. K tome dolaze još oni, koji su zaposleni u eksportnoj industriji, kod javnih radnja, konačno privatnika i umirovljenih, koji će nakon 5 godina rata zaželjati da ostave Evropu. To sve može broj useljenika na koncu prvog decenija povećati na 300.000, a ukupni broj Židova u Palestini na 400.000. Bude li prvi decenij, koji će od nas Židova tražiti najveću organizatornu sposobnost i požrtvornost, prošao tako, te nam uspije naseliti 300.000 Židova, tad će dalji napredak biti mnogo lakši i brži. Držimo, da se u drugom deceniju može računati s podvostručenjem, a u trećem deceniju s potrostručenjem broja prvoga decenija. Drugi bi nam decenij dakle donio 600.000 žitelja tako, da bi na koncu decenija imali milijun Židova u Palestini i time brojčano već prestigli nežidove. Treći decenij donio bi nam vjerojatno godišnje 90.000 useljenika i time bismo postigli znatni majoritet u zemlji. Nakon 30 godina bi ukupni broj Židova u Palestini iznosio (uračunav i naravni prirast) više od dva milijuna. Time bi Palestina u istinu i opet postala židovskom zemljom.

A Židovi...?

Piše Gustav Seidemann, Prijedor.

Ovo pitanje čujemo gotovo kod svake prilike, gdje su Židovi prisiljeni, da zauznu neko stajalište, bilo kao tih gest pojedince ili kao urlik mase. Ovo je pitanje dokaz, kako je neprirodan naš položaj. Cijelo naše bivstvovanje i naš rad pod strogom su paskom. Ne može ni jedna majka da pozornije posmatra svaki kret svoga djeteta, ni jedna mačka ne može da više vrebna na kretanje uhvaćenog miša, ni jedan državni odvjetnik da promicavije studira lice osumnjčenog, nego li općenitost, koja posmatra svaku izjavu ili propust izjave, svako davanje ili nedavanje Židova, s povećalom mržnje i zavisti. Uvijek nazrijeva nepoćudno i neprijateljsko mišljenje nešto osobito, naravno, rdjavo u našem radu. Štogod radili, uvijek smo u nepravu. Ne možemo da se u kojojgod stvari onako odlučujemo kao nežidovski naš sugradja-

nin X ili Y. Moramo uvijek misliti na to, da smo Židovi, da moramo sve posmatrati s osobitog nekog stajališta, da moramo uvijek nositi posljedice za se i za svoju braću. Posljedica je, da se ne možemo više naravno kretati, te zbunjeni neprestanom paskom, izgledamo, kao da se nalazimo na pozornici, da smo nešto umjetno, da u ovom ili u onom smjeru pretjerujemo, ili, što je jednako rdavo: ako hoćemo da budemo naravni, čini se, da nismo istinski. Ne drže nas onakovima, kakvi jesmo ili kakovi bi htjeli da budemo. Uvijek je neki osobiti razlog, na koji se valja obazrijeti, kad se javnost obrati Židovima.

U glavnom se gradu namjerava prirediti velika dobrotvorna svečanost. Aristokrate, duhovni i svjetski dostojanstvenici u pripremnom su odboru. Dolazi se do kapitula: nabava novca. Tu mora da se pozove i barun Jajteles i vitez Taussig, kakogod je gospodi neugodno, da se sastaju sa Židovima. Radilo se o priredbama u glavnomu gradu ili u kojem provincijalnom mjestu, o sabiranju za crkve ili za umjetničke, patriotske ili čisto dobrotvorne svrhe, prima se Židov u odbor, jer ima da se brine za nabavu novca. A tad morao naravno židovska publika donijeti svoje darove ne kao X ili Y, nego kao Židov, koji ima više da daje, koji više dati mora. A kad Židov dolazi k blagajni, pazi se: koliko daje. To je jedno od onih pitanja, koje sam odabrao u napisu. A tad odmah dolazi kritika: »Lako on može dati, jer on itd.«, ili »to je škrti Židov«, i onda kad je više dao no knez X ili mesar Y.

Nastao je politički preokret. Vladajuća stranka treba naravno novaca. Upravljaču se pozivi na patriotski osjećaj naroda. Ne vjeruje se doduše patriotskom osjećaju Židova, — čime se čini nepravo Židovima, kao i u mnogim drugim slučajevima —, no ipak se traži od njih novac. I tu ne smije Židov da daje kao knez ili mesar, ne kao seljak ili hrišćanski trgovac, mora mnogo više dati, ako ne će, da doskora nosi posljedice. U tom je slučaju njegovo davanje mjerilo njegovog političkog stajališta. Pitanje: koliko daje Židov za našu stranku, isto je tako vrlo važno pitanje.

Nijesam prijatelj hvastanja, no mogu s ljudskog stajališta da shvatim, da Židovi, kad dragovoljno ili primorano daruju, to čine s potpunim svojim imenom. Javnost traži i kontrolira imena. Židovi moraju biti u svakoj zgodi kadri dokazati, da su davali, dok čedni N. N., koji je dao nekoliko kruna, ne mora da se demaskira. Često se sjećam članka dra. Maksa Nordaua, gdje obara laž, da su Židovi izrabljivaoci, gdje on, veliki logičar, dokazuje, da je uvijek protivno istinito; t. j. da Židovi bivaju izrabljivani.

Od ljubaznog smješka do jasne prijetnje nalazi se Židov uvijek u prisiljenom položaju, kad se od njega traži novac. Rekao bih, da se u mnogim slučajevima radi samo o formi iznudjivanja.

I danas još plaćamo sramotnu glavarinu, što su ju naši predji, koji su nosili žutu krpu, morali da plaćaju. Pitanje: »A Židovi... što čine oni? Što daju oni? Kako se pomašaju?« tako je raznovrsno kao i sam život. A da se to pitanje neprestano stavlja, isto je tako žalosno, kao i naš položaj. To pitanje truje cijeli naš za-

jednički život, ono onemogućuje, da se pitanje, koje bi između nas nastalo, objektivno prosudjuje. Ono čini nesigurnim položaj pojedinčev, dovada ga često u situacije, koje se opreću ne samo njegovoj sopstvenosti, već i njegovoj okolini, goni ga na čine, koji su smiješni ili štetni. Ne prekorava se Židov, kao individuj, već kao Židov, da je škrt i hvalisav, kapitalista i boljševik, revolucionarac i konzervativac, liberalac i klerikalac, pacifista i ratni huškač itd. Pri prosudjivanju Židova nailazimo na najočitiija protivuriječja. Isti antisemitski list spočitava Židovu, da se asimilira i vidi u tom opasnost za svoj narod, dok iza kratkog vremena napada na cionizam, te ga označuje kao sabotažu narodne ideje. Mi cionisti znademo dobro, da nas oko mržnje i ne može drukčije da posmatra. Moramo iz toga povući konsekvencije. Ići ćemo pravim putem i ispunit ćemo dužnosti prema državi i narodu, u čijoj sredini živimo, sudjelovat ćemo, kako to leži u naravi našega naroda, u svim akcijama kulturnog i gospodarskog naroda i cjelokupnog čovječanstva, sa svim srcem djelovati, gdje se radi o privatnom ili javnom dobročinstvu. Moramo pored toga nastojati, da položaj našeg naroda postane normalan kao što je to više ili manje položaj drugih naroda. Kad budemo našli naravnu osnovku za se, koju ima svaki narod: narodnu domaju, tad ćemo i mi moći naravno živjeti i raditi. Tad ne ćemo više izgledati kao karikature ili maske, već kao ponosni ljudi, koji imaju zdravu i čvrstu podlogu, kao i svi ostali ljudi, koji se slobodno i naravno kreću, a da se ne moraju bojati, e bih ih krivo ili rdjavo sudili.

Nakon kongresa jevrejskih općina.*

Piše dr. Aleksandar Licht.

Herzl je jedamput kazao: »Naše zastave neka lepršaju svilenom«. Svilenom su lepršale, kad smo god radili i govorili o Savezu jevrejskih općina u našoj otadžbini. Sve općine u Srbiji, pa u Bosni i Hercegovini živu narodnim duhom. Pet vijekova boravka u tim zemljama nije slabilo, već pod utjecajem pomladenoga židovstva još ojačalo njihovu narodnu svijest. Pa i u Hrvatskoj i Slavoniji većina je općina već danas po svome predstavništvu narodna, a po članovima narodne su malne sve. Treba tek da se mladima otvore vrata u njih, i sve će one redom biti narodne. Mi to znamo, a znaju i oni, koji se i reakcionarstvom služe, da se koji čas još održe u vlasti.

Pored toga nije nam bilo do toga, da u Osijeku mjerimo svoje sile. Htjeli smo da se svi Židovi nađu na okupu.

Mi nijesmo pobijedili u Osijeku. Mi najmanje. Nije nam se radilo o pobjedi, koju mogosmo lako izvoštiti. Ali meni se čini, da su naši u Osijeku za volju jedinstva, za kojim smo mi narodni Židovi — mi jedini! — zbiljski težili, idući predaleko zajednički, dospjeli do tačke, gdje se putevi opet mora da razilaze. Ne našom krivnjom, nitko nam toga ne može spočitnuti, ta mi smo pored pretežne svoje većine išli tako daleko u popuštanju, te se

* Ovaj članak sadržaje lično stajalište piščevo. Uredništvo.

rezultat kongresa mogao u žurnalima prikazati našim porazom! To je po brojčanom razmjeru zacijelo jedan svijesni grdni falsifikat: po rezultatu bit će istine u tome.

Naš je program sadržan u zaključcima posljednje naše zemaljske konferencije: narodne općine i Savez narodnih općina. Što se u Osijeku imalo da stvori, to ni po osnovi nije moglo da bude izvršavanje našega programa. Pa ipak si zazvečale bojne trublje naših protivnika i protiv te osnove, s kojom baš mi, bezuvjetni i svijesni, nijesmo mogli biti zadovoljni, ali smo bili to više uvjereni, da će s njome koliko do načela stoji, biti zadovoljni asimilanti. Mi smo ipak prešutjeli svoju unutarnju protimbu. Podmeću nam iz kriva shvaćanja ili iz zlobe partajsko stajalište, kao da je, tijekom ljudima, kad se o židovstvu radi, narodna svijest tek partajski program! A mi smo, osjećajući solidarnost jevrejstva i prema onima i protiv onih, koji ga svakim svojim gestom pred očima svijeta hoće da zataje, smotali svoje zastave, da ih ne zaplaše. Ali to je i bila granica, do koje smjedosmo i mogosmo ići, a da ne žrtvujemo samosvijest i ponos i svoju težnju za stvaranjem. Mislili smo: Ako se hoće savez, onda ne može biti Židova, koji će se uplašiti od toga, da je u čivao na feminini karakter Židova?

A nakon kongresa moram da se pitam: Je li ti ljudi, na sreću mala šačica, odista još hoće židovstvo, ili nijesu li od onih tipova, po kojima je jedan filozof zaključivao na feminini karakter Židova?

Od saveza jevrejskih općina postade savez jevrejskih (>izraelitičkih<) vjeroispovjednih općina. Bilo im je u biti najviše stajalo do zaporke i do atributa »vjeroispovjednih«. Protiv cijeloga svijeta, oni su, poučeni po kojem rabinskom autoritetu, išli dokazivati, da smo izraelite, a ne Židovi. Nigdje na svijetu ovaki spor me bi više bio moguć, pa ni u zemlji šovenskog asimilantstva, u Madžarskoj, koja je toliko duševne hrane davala ideologiji naših asimilanata, ako se u njih može uopće još govoriti o ideologiji. Jer negacija, koji oni provadaju u pogledu židovstva, nije samo besponosna, nemuževna, već je i bezidejna. Pa kad bi čovjek još mogao da vjeruje u jačinu njihova »vjerozakonstva«, mogao bi se s njima složiti. Ali i to njihovo isticanje religioziteta, uz podjednaku žestoku protivštinu protiv rabina, jedan je prazan i lažan gest. Pa kad ipak ta šačica manjina tijekom operira, meni ostaje još neka utjeha, da im veze sa židovstvom nijesu toliko popucale, a da ne bi htjeli u njemu ostate, pa bilo i pod firmom, koja nije više istinita.

Taj zbor, koji je ipak imao da bude u cjelini svojoj zbor Židova ili ako hoćete izraelićana, nije mogao spriječiti, da ga čisti tip jednoga maušela ne ponizi, prikazavši nam čovjeka, koji je kud i kamo bliži odreci židovstva nego li njegovoj afirmaciji. Smjedosmo li poći tako daleko, da je jedna ovakova pojava konačno udarila svoju ličnu notu malne jednodušnome zaključku kongresa? I pitam gospodu iz protivnoga tabora, ne misle li, da su sami sebi dali žalosnu svjedodžbu, kad su u tjesnogrudnoj otpornosti protiv svega, što je nacionalno, išli tako daleko, da im je takaj tip mogao biti duševnim vodom i da su pokazali i preveliku revnost, kako bi

Židovi, raciju i uapisila vrlo mnoge. Kod provedene istrage zaplijenjeno je mnogo novaca i dragocjenosti. Uapšenici, kojih ima od prilike 5.000, bit će po nalogu vlade izagnani iz Budimpešte. Poljski je konzul u Budimpešti lično prosvjedovao kod povjerenika za izvanjske poslove i zahtjevao ublaženje ove naredbe. Dobio je odgovor, da mađarska vlada mora bezobzirno postupati, jer ne može dopustiti, da kod eventualnih pogroma protiv galičkih Židova nastradaju i mađarski Židovi. Poljski zastupnik poslao je na to mađarskoj vladi notu, u kojoj saopćuje, da će poljska vlada energično istupati, bude li se i nadalje ovako postupalo sa galičkim Židovima. Poljski zastupnik zahtjevao je, da se uapšenicima barem povrati novac. Ali kako se nije zadovoljilo njegovom zahtjevu, poslao je poljski zastupnik mađarskoj vladi još drugu prosvjednu notu.

Brojna krštenja u Budimpešti. Boljševička vladavina u Budimpešti imala je kao posljedicu čudnu pojavu, da su stotine i stotine Židova prešli na katolicizam. Ovu pojavu možemo da tumačimo time, da asimilanti ne vjeruju u predugo vladanje boljševičke vlade pa se boje, da bi proturevolucija inaugurirala svoju vlast pogromom, jer je i onako svagdje rašireno neispravno mišljenje, da je boljševizam židovski produkt. Pokrštenja su samo konsekvencija asimilatorske politike bojazni. U normalnim vremenima pokrtilo godišnje u Budimpešti do 250 Židova, zadnjih se nedjelja pokrtilo navodno preko 700 Židova.

Rumunji uapše židovske vodje. Bečki „Arbeiter Zeitung“ javlja, da su potpredsjednik židovskog narodnog vijeća u Bukovini dr. Jakov Pistiner i član izvršnog odbora H. Kasvin uapšeni od rumunjskih okupacionih vlasti radi tobožnje agitacije protiv vlade te su otpremljeni iz Černovica.

O razlogu uapšenja javlja se da se dr. Pistiner, koji je predsjednik židovske socialno-demokratske stranke u Bukovini, žestoko bori protiv rumunjskih vlasti. Ove vlasti naredile su izgon svih osoba, koje nijesu zavičajne u Bukovini. U Bukovini stanuje odavna jedno 30.000 Židova, koji nisu ondje zavičajni, jer to po austrijskom pravu nije bilo nužno. Zla namjera kod ovih progona očituje se tim jasnije, što je onaj kraj, gdje stanuju Židovi, ukrajinski a ne rumunjski. Rumunji žele da stvore nove komplikacije. Dobrota te uprave može se razabrati i po tome, što sami rumunjski seljaci u Bukovini traže, za slučaj prisajedinjenja Bukovine Rumunjskoj, provincijalnu autonomiju. Dr. Pistiner pušten je nakon intervencije socijalističkih vodja na slobodu.

Uskraćenje zajma Rumunjskoj. Već nekoliko mjeseci vode se pregovori između Rumunjske i antante radi zajma, no nijesu imali uspjeha. Razlog je neuspjehu bespravni položaj židovskoga pučanstva u Rumunjskoj. Ugledni fransesko-američki financijski sindikat izjavio je rumunjskim izaslanicima, da sve dotle, dok se položaj rumunjskih Židova radikalno ne promijeni na bolje, ne će Rumunjska dobiti zajma.

Židovska srednja škola u Wienu. Upisivanja u židovsku srednju školu u Wienu su već započela. U prvoj školskoj godini otvaraju se niži razredi (od 1. do do 4. razreda), a slijedećih četiri godina

pripojit će se uvijek po jedan viši razred tako, da će taj zavod u školskoj godini 1923-24 biti potpun.

U pojedine razrede primat će se dječaci i djevojke. Naučna osnova podudarati će se u pogledu nežidovskih predmeta u glavnim točkama sa onom državnih realnih gimnazija. Kao drugi živi jezik podučavati će se obligatno engleski ali će učenici i učenice imati zgrade, da (u višim razredima neobligatno) uče francuski. Uz francuski podučavati će se stenografija i pjevanje (eventualno i glazba i ručni rad) kao neobligatni predmeti. Hebrejski će se kao živi jezik u većem opsegu nego u postojećim državnim i privatnim srednjim školama učiti i to obligatno. Predavat će se osim toga i židovska povijest, zatim klasična kao i kasnija, a u višim razredima i moderna hebrejska literatura. Onladina se ne će upućivati samo u židovsku nauku, učitelji će ne manju pažnju svratiti na pomno odgajanje njima povjerene mladeži tako, da će učenici i učenice zavod ostaviti kao narodno-osvijesteni i pravi ljudi.

Škola brinut će se pored nauke i za odgoj te tjelesnu izobrazbu. Naporno kućno pripravljanje, koje dosada traje kadkada do kasno u noć, sasvim će otpasti. Priprava obdržavati će se poslije podne u zavodu, te će iziskivati najviše tri sata. Učenici i učenice podučavaju se i ispituju medjusobno, a kod toga im pomažu za to osobito sposobni akademici. Upravitelj zavoda i pojedini učitelji imadu nad svim ovim nadzor. Kad se završilo pripravljanje slijedi tjelesni oporavak. Obdržavati će se redovito gombanje ili mladež izlazi u prirodu, gdje će se baviti sa mladenačkim igrama ili športom.

Engleska za židovski narod. Ured cionističke organizacije u Londonu izdao je brošuru pod naslovom „Izjave simpatija za cionističke težnje“. Ona sadržaje imena svih članova ministarstva, parlamenta i drugih znamenitih ličnosti, koji su se izjavili za cionizam i potpisali izjavu. U izjavi se kaže ovo: „Medju svim nacionalnim zahtjevima, kojima se mora zadovoljiti, želi li svijet imati trajan mir, ne zaslužuje sigurno ni jedan više simpatija i potpore pravdoljubivih ljudi, nego zahtjevi židovskoga naroda za izgradnju svog narodnog života u Palestini. Za svojeg dvotisućljetnog progona nisu Židovi nikad izgubili nade u povratak u svoju istorijsku domovinu, s kojom ih veže velik dio njihove posebne kulture i njihove nade. Nacionalna nepravda, koja je njima nanešena, svakako je najstarija pa će čovječanstvo, popravivši je, izvršiti tek djelo proste pravednosti, ali istovremeno posijati će sjeme neizmjerne koristi za budućnost. Politički pridonijet će za cijelo ponovno useljenje Židova u Palestinu i s tim u vezi izgradnja židovske zajednice stabiliziranju prilika na istoku. Po našem mišljenju bit će velika dobit za najviše interese čovječanstva, bude li se židovski genij slobodno razvijao na svojem narodnom tlu Velike vlasti, koje su se ujedinile u ime pravednosti i slobode, obećale su olakšati izgradnju narodne domaje za židovski narod u Palestini. Uvjereni smo, da će se ovo obećanje nesumnjivo i ispuniti, jer aliirane vlasti žele, da se izgradnja svjetskoga poretka saglašava s njihovim idealom.“

Palestina.

Brandels na putu u Palestinu. Pariški dopisnik „Jüdische Presscentrale Zürich“ javlja; Louis Brandeis boravio je 24. lipnja u Parizu. Poslije podne toga dana sproveo je u cionističkom uredu u društvu članova akcionoga odbora s drugim cionistima i sa zastupnicima ureda židovske delegacije. Pozdravne govore držali su Sokolov i Usiškin. U odgovoru naglasio je Brandeis, da će nam Palestina sigurno biti židovskom domajom, budemo li u tom smjeru naprezali sve svoje sile. Brandeis otputovao je u pratnji de Haasa i profesora Zimmera na pet do šest tjedna u Palestinu. Poslije njegova povratka bit će sjednica akcionoga odbora, kojoj će pribivati i Brandeis. Doktor Weizmann nije otputovao sa Brandeisom, jer je njegova nazočnost u Parizu veoma potrebna.

Židovsko društvo za gradnju u Palestini. U Berlinu osnovalo se ove godine društvo za gradnju u Palestini, te sad razaslije ovaj cirkular:

Osnutak društva za izvađanje gradnja, prije svega poglavito za veliku masu useljenika uslijedio je pred kratko vrijeme. U Berlinu složiše se ruski i njemački cioniste, tehničari i trgovci, uz sudjelovanje palestinskog industrijskog sindikata, da izvedu tu namisao. Osnivači namjeravaju prvom prilikom poći u Palestinu i započeti radom. Do tog vremena bavi se društvo predradnjama i studijama, te izgradnjom svoje organizacije. Društvo kani da znatno poveća svoj kapital i moli sve interesente, koji bi željeli učestvovati, da se upitima o načinu svrsi i opsegu društva izravno obrate na društvo. Cioniste, koji hoće da se presele, da prije preseljenja imaju pripravljen dom u Palestinu, mogu već sad da se obrate na društvo radi izradbe nacrtu ili da daju direktan nalog za gradnju na određenom gradilištu ili na gradilištu, koje će društvo naći. Isto tako mogu se cijele iseljeničke grupe, društva za osnivanje kolonija i t. d. obratiti na društvo. Društvo je svojim dosad izloženim radnjama naišlo na odobravanje. Adresa društva glasi: Palestinsko društvo za gradnje s ograničenim jamstvom, Berlin. W. 50., Pragerstrasse 22.

Postanje i zadaća Ahdut Haavoda. Primili smo ovaj članak o postanju, ciljevima i radu Ahdut Haavoda:

Radnički pokret u Palestini bio je razcijepkan u mnoge partaje i smjerove. Već dugo nije postajao ikakvi razlog ovoj diobi, jer nastojanje oko potpunog narodnog oslobođenja, oko preporoda jevrejskoga jezika, stvaranje novih radnih mogućnosti u formi korporativa i komuna, te nacionalizovanje cjelokupnog zemljišta bila su već dugo zajednička svim radnicima Palestine. I u praktičnome radu nije bilo principijelnih stvari, koje bi tražile diobu, ali tradicija, koju su radnici sobom donijeli iz zemlje emigracije i razni odgoj, što su ga pojedinci dobili, bila je jača od uvjerenja i spoznaje. Ovo međusobno nepovjerenje, partijske politike i dioba, slabile su snagu pokreta i trošile u ludo energije. Želja za ujedinjenjem pojavila se već odavna a osobito u krugu nepartajskih, i najvećem sindikatu Palestine, organizaciji poljoprivrednih radnika Judeje, Samarije i Galileje, koja obuhvaća sve radnike bez razlike stranke, borila se uvijek za ideju

ujedinjenja i proširivala je iz dana u dan svoj djelokrug.

U krugovima palestinske legije razvijala se sve više ideja ujedinjenja te u zajedničkom radu s američkim legionarima nastao je jak pokret za osnivanje pokreta, koji bi obuhvatio sve radnike. S ustrajnošću i energijom zastupali su ideju ujedinjena D. ben Gorion i Berl Katznelson. Nakon pripravnih radnja i raznih dogovora izašao je manifest s programom ujedinjenja, a potpisali su ga D. ben Gorion, J. ben Zwi, J. Tabemkin, S. Jawneniel, B. Katznelson i D. Remes. Ovo ujedinjenje ne bi imalo prema programu da uslijedi na temelju ideoloških ili partijskih načela, već na osnovu strukov. sindikalističkih organizacija, koja ujedinjuje sve radnike na zajednički gospodarski, kulturni i politički rad. S tom idejom sazvali su konferenciju poljoprivrednih radničkih organizacija u Petal Tikvi, a iza toga konferenciju i gradskog i poljoprivrednog radništva te židovskih legionara.

Pred ovim konferencijama bilo je i dogovora između obih radničkih stranaka, Poale cionista i Hapoel Hacaira. Konferencija Poale cionističke stranke nakon dugih rasprava odlučila je jednoglasno, da će se priključiti ujedinjenoj partiji pod uvjetom, da će novo društvo preuzeti funkcije stranke naprama svjetskom savezu Poale Cijona i sudjelovati na socijalističkoj internacionali. Stranka Hapoel Hacair odlučila je u pretežitoj većini protiv novoga društva, ako bi tražilo razvrgnuće stranke ili napuštanje programa. Debate pred konferencijom bile su vrlo strastvene i sve stranke smatrale su konferenciju kao odlučujući korak za cijeli radnički pokret u Palestini. Već na početku opće konferencije bilo je jasno, da nepartajski i Poale cioniste hoće ujedinjenje i da, prema tomu nije više ideja ujedinjenja pusta želja fantasta, već odlučna želja židovskog radništva. Protivnici ujedinjenja nisu iznijeli nikakvih principijelnih navoda protiv ujedinjenja i osnove, koju su predložili inicijatori udruženja, već su se ograničili na to, da izrazuju svoje nepovjerenje kao i svoju zlovolju protiv priključenja svjetskoj organizaciji Poale Cijona. S četrdeset i osam glasova protiv dvanaest primljena je na konferenciji poljoprivrednih radnika zaključak o ujedinjenju, a na općoj konferenciji gradskih, poljoprivrednih radnika i legionara jednoglasno je primljen zaključak o ujedinjenju.

Ahdut Haavoda, koja je osnovana na toj konferenciji, obuhvaća prema tomu organizaciju poljoprivrednih radnika, društva gradskih radnika, legionara i grupe akademika i muševa u slobodnim pozicijama. Njihov rad u zemlji koncentrira se na gospodarsko korporativno stvaranje i na stalnu skrb za životne potrebe radnika kao i gospodarsku zaštitu interesa rada i njegovog nastojanja. Kulturni rad zauzima u programu znatno mjesto, a osobito energični rad oko raširivanja jevrejskog jezika među novodoseljenima i proširivanje njihove stručne i socijalne naobrazbe. Rad u inozemstvu ima svrhu, da sajedini organizacija Hehalucepokret, da stvara zajedničke institucije za ukupni pokret rada u Palestini i sazivlje socijalističko-cionistički kongres, koj će sjediniti razne cionističko-socijalističke elemente na temelju

nastojanja radničkog pokreta u Palestini u jedan svjetski pokret, koji će nastojati da unutar cionizma zadobije snagu za ostvarenje nastojanja socijalističkog cionizma.

U izvršni odbor Ahdut Haavoda izabrani su: A. Blumenfeld, D. ben Gorion, J. ben Zwi, B. Katznelson, J. Tabemkin, S. Jawneniel i S. Hefter. Ahdut Haavoda počet će osnivanjem niza velikih gospodarskih pothvata (stacije za useljivanje, radnička korporativna banka, udruženje za radničke kuhinje) velikim kulturnim i literarnim radom (učitelje za jevrejski i za znantsene predmete, novinstvo i nakladne zavode), a sad će objelodaniti pisma, razgovore i saopćenja, te pripremiti jedno veće djelo o Ahdut Haavoda, koje će uskoro izdati.

Američki članovi interallirane komisije u Palestini. Palestinski dopisnik „Jüdische Presszentrale Zürich“ javlja: 10. juna stigla je američka komisija za proučavanje okupiranih turskih krajeva u Jafu. Komisija sastoji od četiri člana i 5 tajnika, a na čelu su joj gospoda King i Kain. Odmah nakon prispjeka potražila je komisija židovsko vijeće (Council). Komisija tražila je mnogo podataka o željama židovskoga pučanstva i o odnošaju Židova prema susjednim narodima i t. d. Haham baši od Jafe posjetio je članove komisije te s njima dugo konferirao o zahtjevima cionista o mogućnostima emigracije u velikom stilu. Komisija primila je daljnjih dana deputacije raznih obližnjih općina, posjetila je gospodarsku izložbu Tel-Aviva, te se osobito interesirala za razjašnjenja, koja je dao agronom Oettinger. I jevrejsku gimnaziju posjetila je komisija, a zatim pošla u Mikve Israrel i Rišon le Cijon. Odavle podjoše u pratnji članova židovskoga narodnoga vijeća u Jerušalajim. Komisija pokazala je do sad strogi neutralitet, te je saslušala vrlo pomnivo sva razlaganja a da nije nigdje izrazila svoje mišljenje.

Industrija u Palestini. Inženjer N. Wilbušević, utemeljitelj tvornica uljenih preša sa modernim makinskim pogonom u Palestini, a sadanji upravitelj „ureda za industrijske i javne radnje“ u Jafi piše u engleskom časopisu „Palestine“ o industriji u Palestini između ostaloga:

Prije rata iznosio je prihod zemlje od industrije 10%, dok je 85% prihoda doprinjelo gospodarstvo.

Industrije u zemlji mogu da se s dva gledišta dijele:

1. Velike industrije, koje su poglavito od sirovina zemlje i domaćeg tržišta, te
2. male industrije, koje su ovisne od tehničkih sredstava i svjetskog tržišta. Stoga se mogu velike industrije uspješno razvijati samo na kapitalističkoj bazi sa najmodernijim strojevima i radnim minimom, a moraju da se temelje na preradnji zemaljskih proizvoda i rudača. Palestina obiluje sa soli, kalcijem, fosforom, sumporom i parafinom.

Dok je tlo zemlje još neobrađeno nuždan je uvoz mnogih sirovina kao pamuka, kože, drva itd., koje se preradjuju za lokalnu potrebu.

Razvojem gospodarstva otpasti će potreba uvoza ovih sirovina, a trebat će uvažati samo malu količinu istih.

Što se tiče iskorišćivanja rijeka, osobito Jordana, to upotrebljava uprava Damaska riječicu Barada tako dobro, da zaista ni jedna kap vode ne utiče neizrabljena u „mrtvo more“ ili u sredozemno more.

Isto tako mogao bi se iskoristiti Jordan; sa posebnim sistemom natapanja moglo bi se 150.000 ha zemljišta natapati, a produktivnost zemlje popeterostručiti. Rijeke bi zajedno sa natapanjem polja mogle podavati energije od po prilici 100.000 HP; sveukupna vodna snaga Palestine može se sa cca 500.000 HP ucijeniti. U južnoj i istočnoj ravni Jordana moguće je nasaditi raznolikih plantaža, koje ne iziskuju više vode nego li „Sisal Agavi“, koji se može da služi užarstvom i gojenju drveta „Pistassia Jerenbintus“ i nekih drugih vrsta iz obitelji drveta „Euphobiassa“ za vadenje ulja.

Posmatra li se palestinsko pitanje sa gledišta njenog centralnog položaja i značaja židovskog radnika, to se ukazuje podjednako za male industrije, koja je kadra da zaposli desetke tisuća radnika. Među malim industrijama mora da se nadju prije svega umjetničke industrije kao drvo, slonova kost itd. Dekorativni predmeti i uspomene iz svete zemlje lako će naći prodju na čitavom svijetu. Ovi predmeti ne moraju da budu rukotvorine, izradba strojevima omogućit će jeftiniju izradbu ovih predmeta i time sposobnost ove zasebne industrije, da se odupre evropskoj konkurenciji.

Industrija odjeće, u kojoj su Židovi mnogih zemalja postigli znatnih uspjeha, takodjer bi mogla zaposliti mnogo radničkih ruku, te bi vremenom mogla da postane najvažnijom od malenih industrija u zemlji, nadalje moramo da spomenemo produkciju duhana, i priugotavljanje puceta od sedefa. Materijal za potonje dolazi sa crvenog mora i perzijskog zalijeva.

Oblasti budućih židovskih narodnih vijeća mora da poprime inicijativu kod ustrajanja radiona za uzorke, kod poduke radnika u zasebnim industrijskim granama i kod traženja tržišta za prodju svih tih fabrikata. U tu svrhu morali bi već sada za to osposobljeni ljudi biti izaslani u Ameriku, da upoznaju tamošnje stanje ovih industrija, jer Amerika sa dobro naplaćenim radom slični najviše prilikama, kakove, ćemo imati u Palestini.

Male industrije moraju biti spojene sa gospodarstvom. Radnici, koji će u kojem industrijskom području ili blizu grada imati maleno zakupno dobro, moći će lako u slobodnom vremenu obradivati vrtove i svoje obitelji opskrbljivati povrćem i voćem. Vremenom će se male industrije organizovati u zadruga, koje će voditi brigu o nabavi sirovina i prodaji svojih produkata.

Ove će zadruga takodjer urediti prodavaone, u kojima će se rukotvorine nudjati na prodaju.

Ovakav način produkcije odgovara najviše židovskom temperamentu, te obećaje najveći uspjeh.

Mnogi će se trgovci, koji se izseljuju u Palestinu, nastaniti u susjednim zemljama — u Egiptu, Siriji, na obali Sredozemnoga mora, Mezopotaniji i Perziji, — jer ih usljed ograničenosti prostora Palestina neće moći primiti. Ovi će trgovci na temelju svojih veza s tudjim zemljama znatno doprinjeti razvitku industrije.

ZLATA SCHRENGER
ALFRÉD KÖNIG
zaručeni.
PAKRAC.

ZORA KASTL rođj. RECHNITZER
MILAN KASTL
vjenčani mjeseca lipnja 1919.
ZAGREB.

Rascviljenim srcem javljamo
svim rođjacima, prijateljima i
znancima, da je naš' premili i
nezaboravni suprug, otac, djed,
tast i brat, gospodin

ADAM MÜLLER

nakon kratke bolesti u 84. go-
dini života svoga u noći dne 9.
srpnja o. g. blago preminuo.

Smrtni ostanci miloga nam
pokojnika sahranjeni su dne 10.
srpnja o. g. na centralnom grob-
lju u Lipiku.

U Lipiku, 11. srpnja 1919.

Roza Müller, supruga

Paula Sternberg, Alfred Müller,
Olga Pollak, Ervin Müller,
djeca

Dr. Vilim Pollak, zet
Ilona Müller, Greta Müller, svahe

Vilim Müller, brat

Manfred, Feliks, Šternberg Hed-
viga Bauer, Florence, Blanche,
Archie Müller, Alfons, Eugen Po-
llak, Erick Müller
unučad.

Norbert Weiss

Agenturna i komisijonalna radnja

ZAGREB

Bakačeva ul. 4. — Telef. 733.

Nudja kolonijalnu i
specerajsku robu sa
skladišta u Zagrebu. 128

NATJEČAJ.

130

Kod židovske bogoštovne općine
u Tuzli ima se popuniti mjesto
drugoga kantora
koji imade ujedno biti vjeroučitelj,
šohet ubodek zatim mjesto

šoheta ubodeka.

Prednost ima moel.

Obojica moraju biti Sefardi ispod
40 godina. Tačno svjedočbama obraz-
ložene molbe uz naznaku uvjeta i
vremena nastupa imaju se upraviti na
predsjednika opština.

TUZLA, dne 1. jula 1919.

Tajnik: Predsjednik:
IGNAC ROSNER JOSEF L. PESAH

Josip Englsrath

Najveće skladište dragulja, zlata, srebra i satova
uz jamstvo i jeftine stalne cijene.

Veliko tvorničko skladište kina srebrenne robe iz
najboljih tvornica.

Ilustrovani cjenici na zahtjev badava i franko

Kupuje i zamjenjuje staro zlato, srebro, dragulje
biser, briljante, satove, antikvitete, novac uz najviše
cijene.

Vlastita radionica za umjetno izradjene novoradnje
Popravke zlatnih i srebrenih predmeta brzo i jeftino.

Josip Englsrath

ALEM

je Orijentalni prašak za zube, njegova
je sastavina takova, da čini ono što
je zubima podesno. Daje svježi dah
iz ustiju zapriječuje krvarenje zubiju
štiti zube od boli. Zaprečuje da zubi
postanu šuplji. Čini zube bijele i
zdrave. Od velike je desinfekcione
snage, te vas štiti od bolesti. A što
je najvažnije, neugodan dah iz ustiju
odmah odstranjuje i tako omogući
svakom da ima lijepe bijele i zdrave
zube te miomiris u ustima.

Cijena originalne kutije K 1-50.

Glavno skladište

Nobilior Drogeria Zagreb

Ilica 34.

Tekstilne otpatke

(krpe sviju vrsti)

kupuje i plaća najbolje cijene

Adolf Krausz stariji

(od povjerenstva za tekstilne otpatke
ovlašten veletržac krpami).

Osiijek g. g. Županiska 59.

TVORNICA ŠTAMPILJA

ŠANDOR SCHNELLER

REZBAR — GRAVEUR

ZAGREB

MARIJE VALERIJE ULICA BROJ 6.

Na zahtijev šalje kataloge o

Židovskoj narodnoj glazbi,

Židovskoj literaturi

Židovskim razglednicama

Jüdischer Verlag Berlin W. 15.

Sächsische Strasse 8.

PAZI I DOBRO ČITAJ !!!

Tko želi sačuvati svoje zdravlje neka puš samo cigaretni papir

„GOLUB“

jer je „Golub“ najbolji papir sadašnjosti i jedini domaći proizvod.

Proizvod je „Prve hrv. tvornice cigaretnog papira“ Zagreb, koja tvornica zaposluje redovito 200 domaćih radnika.

Dobije se u svakoj trafici.

Hrv. sveopća kreditna banka

dioničarsko društvo

u ZAGREBU, Ilica 25, i podružnica u Karlovcu

Uloške

preuzimje uz najpovoljnije ukmaćenje na uložne knjižice i na tekući račun, te ih bez obzira na postojeće ii buduće ustanove moratorija ispaćuje.

Svi u bankovnu struku zasjecajući poslovi obavljaju se najkulantnije.

Posebno odijelenje za prodaju sladora

Zagreb, tel. br. 621, 7371 1590.

Karlovac, telefon br. 79

Banka za trgovinu obrt i industriju

dioničarsko društvo

Jelačićev trg 4. - ZAGREB - Jelačićev trg 4

Podružnice: Koprivnica, Ruma.

Dionička glavica K 5,000.000 — Pričuve K 2,000.000 —

PRIMA

štedne uloške na knjižice i u tekućem računu do daljnjega sa

4% čistih

KUPUJE I PRODAJE

vrijednosne papire, srečke svake vrsti, devize, strani zlatni i srebrni novac.

PROVADJA BURZOVNE NALOGE. FINANSIRA

industrijalna i trg. poduzeća.

ESKONTIRA

mjenice, doznačnice, čekove, odreske i žrijebane vrijednosne papire, daje predujmove na vrijednosne papire, kao dionice, rente, srečke i t. d. nadalje na otvorene knjižne tražbine uz povoljne uvjete,

Prodaje promese za sva vučenja, izdaje kreditna pisma i čekove na sva tu- i inozemna mjesta, osigurava srečke proti gubitku na tečaju.

Umjetničko nakladni zavod

Vlastita konfekcija papira i tvornica listovnih omota

Cijenici hadava!

Veletrgovina papira pisaceg pribora i razglednica

Zagreb, Merkur Ilica 31

Brzopis: Papmerkur. Telefon 17-95